

Els reptes de l'envelliment: una nova societat, una nova economia

Gràcies als avanços mèdics i a la major qualitat de vida, la frase de Quevedo «todos deseamos llegar a viejos, y todos negamos que hayamos llegado» cada vegada es podrà aplicar a un major nombre dels nostres lectors i lectores, en un moment o en un altre. En efecte, l'envelliment de la població a les societats avançades és un fenomen silent i imparabile que tindrà un impacte indubtable sobre les variables macroeconòmiques i financeres. Però no només això. L'envelliment tindrà un impacte molt més ampli i transversal que modelarà el tipus de societat en què viurem i plantejarà un seguit de reptes inexcusables en matèria econòmica i social. En aquest article, intentarem aclarir aquesta i altres qüestions analitzant l'impacte de l'envelliment sobre la societat, el tipus d'economia cap a la qual bascularem i els principals reptes als quals ens enfrontarem en el pla intergeneracional.

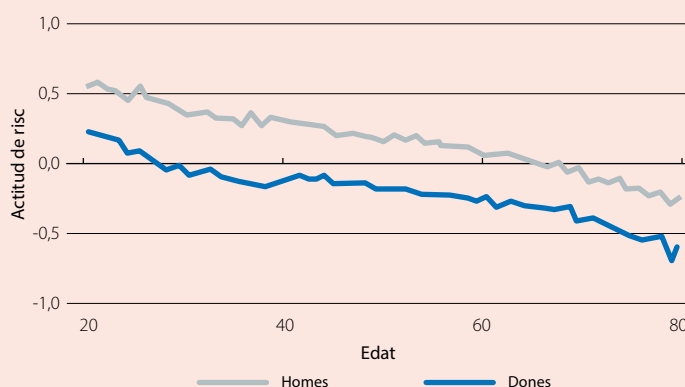
Comencem per l'esfera social, una dimensió que, ateses les importants interaccions entre societat i economia, els economistes tenen cada vegada més present. Una de les qüestions més importants que cal dirimir és com canviaran les preferències de la societat a causa del major pes relatiu de les generacions més longeves. Doncs bé, en un article recent, un grup d'economistes¹ analitzava l'actitud davant el risc d'un grup de ciutadans alemanys i holandesos al llarg del cicle vital. La conclusió de l'estudi era inequívoca: a mesura que envellim, ens arrisquem menys. En concret, un augment de 10 anys en l'edat mitjana de la societat redueix la presa de riscos de manera substancial fins a un nivell que correspondria a una reducció del 2,5% de la inversió en renda variable o del 6% en el nombre de persones que treballen per compte propi. Això implica que les societats més envellides seran possiblement més adverses al risc, la qual cosa pot tenir una infinitat de repercussions en el comportament econòmic, polític i social de les persones. Així, per exemple, els economistes de la Universitat de Chicago Lubos Pastor i Pietro Veronesi² han documentat que el suport als partits populistes és significativament més ampli entre els votants més adversos al risc, atès que aquests votants prenen decisions financeres i de consum més segures i, per tant, menys sensibles a la incertesa política i econòmica.

Una societat més adversa al risc també pot condicionar de forma important la velocitat del procés de canvi tecnològic que presenciem. Així, per exemple, s'ha documentat que un major pes dels treballadors entre 50 i 59 anys retreu la innovació, mesurada mitjançant el nombre total de patents.³ No obstant això, convé matisar que encara es discuteix l'efecte net de l'envelliment sobre la innovació i la tecnologia. Per exemple, Daron Acemoglu, economista del MIT, ha mostrat que, al sector industrial, els robots són més bons substituïts de les tasques realitzades per les persones de mitjana edat que de les realitzades per les persones més grans. A partir d'aquesta dada, Acemoglu ha comprovat que, en les societats més envellides –i, per tant, amb més escassetat relativa de treballadors de mitjana edat–, s'utilitzen més robots per treballador.⁴ D'aquesta manera, societats més envellides, com Alemanya, Corea del Sud o el Japó, presenten una demanda més gran de robots industrials que societats més joves, com els EUA o el Regne Unit, i, de fet, la bretxa pot augmentar amb la intensificació de les necessitats d'automatització al sector de la salut a les societats envellides.

Pel que fa als patrons de consum i al tipus d'economia que es configurarà, l'envelliment de la societat també tindrà un impacte gens menyspreable. La principal característica de l'«economia platejada» –terme que designa l'economia de les persones més grans de 50 anys– és una expansió del sector serveis impulsada per les necessitats creixents al terreny sanitari i també, previsiblement, per un augment del turisme i de les activitats culturals en una societat que haurà de bregar amb el problema de la solitud (en l'actualitat, el 42% de les persones que viuen soles a Espanya ja tenen més de 65 anys). Així les coses, l'«economia platejada» oferirà noves oportunitats de negoci, i el seu pes augmentarà a marxes forçades: segons la Comissió Europea, aquesta economia

Impacte de l'envelliment sobre el risc

Predisposició al risc (nivell)

Nota: La predisposició al risc es mesura a partir d'un qüestionari i el seu valor mitjà ha estat estandarditzat a 0. Valors més baixos corresponen a una menor predisposició al risc. Dades de panel corresponents a ciutadans alemanys.

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de Dohmen et al. (2017), «Risk attitudes across the life course», *The Economic Journal*.

1. Vegeu Dohmen et al. (2017), «Risk Attitudes Across the Life Course», *The Economic Journal*.

2. Vegeu Pastor, L. i Veronesi, P. (2018), «Inequality Aversion, Populism and the Backlash Against Globalization», NBER Working Paper.

3. Vegeu Aksoy, Y. et al. (2015), «Demographic structure and macroeconomic trends», Document de Treball núm. 1.528 del Banc d'Espanya.

4. Vegeu Acemoglu, D. i Restrepo, P. (2017), «Demographics and robots», NBER Working Paper.

contribuirà al PIB de la UE en 6,4 bilions d'euros el 2025 (el 32% del PIB), gairebé el doble que en l'actualitat, i generarà 88 milions de llocs de treball (el 38% del total).

A més a més, hem de tenir en compte que l'augment de la longevitat comportarà que les persones estiguin actives més temps al mercat laboral i desenvolupin activitats professionals durant més temps. Això generarà més necessitats d'adequar les cases, els llocs de treball i els mitjans de transport a les necessitats d'aquests treballadors perquè puguin viure i treballar de forma autònoma.

Cal destacar que una part important de l'«economia platejada» correspondrà a serveis sanitaris i de dependència. La Comissió Europea estima que la despesa pública en partides relacionades amb l'envelliment augmentarà en 1,7 p. p. entre el 2016 i el 2070 a la zona de l'euro, fins al 26,7% del PIB. No obstant això, hi ha una gran incertesa sobre aquestes estimacions, ja que depenen de factors com la tecnologia –s'espera que els avanços en l'àmbit de la salut siguin especialment potents– i la morbiditat –més anys de vida implicaran més anys de salut o més persones grans viuran amb mala salut? L'element de la morbiditat no és menor: controlar de forma correcta la despesa sanitària propera al decés pot reduir fins al 40% la despesa sanitària atribuïda a l'edat.⁵

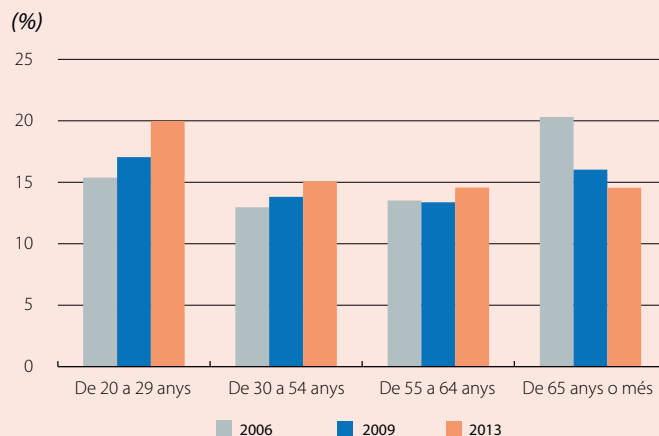
Sigui com sigui, aquest increment de les necessitats de despesa pública haurà de ser finançat d'alguna manera, la qual cosa pot generar pressions i incerteses sobre el sistema fiscal i la redistribució intergeneracional. Al final, les conseqüències de l'envelliment dependran del tipus de tributació a la que afectin: els efectes intergeneracionals seran molt més severes si recauen sobre les cotitzacions i les rendes del treball que si recauen sobre el consum. El debat sobre quina generació haurà de suportar l'augment del pes de la càrrega fiscal serà aferrissat i pot provocar una bretxa generacional entre grans i joves si els gestors públics no l'encerten a l'hora d'equilibrar els interessos de totes les generacions sense hipotecar el present pel futur. El bon encert dels governants serà fonamental, ja que, en una societat amb més prevalença de les persones grans, és molt possible que, en els processos electorals, es configuren majories partidàries d'una redistribució intergeneracional molt substancial dels treballadors als jubilats.

De fet, és interessant tenir ben present que aquestes tendències de redistribució intergeneracional ja han començat a deixar-se veure, tal com ho mostren dues dades. La primera és que, en els 30 últims anys a Europa, la renda disponible dels adults joves (entre els 18 i els 25 anys) ha caigut per primera vegada per sota de la renda mitjana del conjunt de la població, mentre que les persones més grans han estat l'única franja d'edat que ha vist augmentar la renda relativa. La segona és que el percentatge de persones grans en risc de pobresa a la UE ha baixat del 20,3% al 14,6% i, en canvi, ha augmentat en totes les cohorts més joves, les quals ja tenen un percentatge més elevat de risc de pobresa que els més grans de 65 anys (vegeu el segon gràfic). Aquestes dades confirmen la percepció que ja comencen a apuntar certs problemes de justícia intergeneracional, que s'expliquen pels problemes de les persones joves per accedir al mercat laboral enfront dels grups d'edats més avançades, que gaudeixen de més proteccions per afrontar els shocks econòmics adversos.

En definitiva, l'envelliment de la població és un fenomen que ha vingut per quedar-se i que comporta un reguitzell de canvis profunds en les preferències de la societat, en la forma d'organitzar l'economia i en la manera de redistribuir els recursos entre generacions. Els reptes seran arduos, però la bona notícia és que comptem amb unes generacions grans carregades de projectes i de vitalitat que segur que propiciaran que l'envelliment demogràfic es converteixi en una oportunitat per a les nostres economies.

Javier Garcia-Arenas
CaixaBank Research

Percentatge de persones en risc de pobresa en funció de l'edat

Nota: Dades per a la UE de 28 països el 2009 i el 2013 i de 27 (sense Croàcia) el 2006.
Font: CaixaBank Research, a partir de dades de la Comissió Europea.

5. Vegeu López-Casasnovas, G. (2015), «Envelliment i canvi de coordenades demogràfiques. Algunes reflexions sobre el seu impacte en la despesa sanitària», Col·lecció Health Policy Papers, 2016-02.